

Авторский блог – это «окно в душу автора, его мысли и ум» [2]. Это уникальная возможность услышать крик души автора и получить новые знания и убеждения. Это беглый или пристальный взгляд на актуальные вопросы, волнующие каждого белоруса.

Библиографический список

1. Блоги [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://zviazda.by/ru/blogs>. – Дата доступа: 14.09.2023.
2. Кто такой автор и что из себя представляет [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://lublu-no.ru/kto-takoi-avtor-i-cto-iz-sebya-predstavlyaet>. – Дата доступа: 11.09.2023.

ПРАГМАТЫЧНАЕ ЎЖЫВАННЕ ЗВАРОТКА АДРАСАНТАМ (НА МАТЭРЫЯЛЕ МАСТАЦКІХ ТВОРАЎ)

І. У. Капцюг (Мінск, Беларусь)

У асобных даследаваннях апошніх дзесяцігоддзяў зваротак разглядаецца мовазнаўцамі ў прагматычным аспекце. “Прагматызм” як кірунак філасофіі з’явіўся ў 70-я гг. XIX ст. у сувязі з работамі Чарлза Пірса. Згодна з прагматызмам, вопыт ніколі не дадзены чалавеку спрадвечна як нешта пэўнае, аднак усе аб’екты пазнання фарміруюцца пазнавальнымі намаганнямі чалавека ў ходзе рашэння ўзніклых жыццёвых задач [9, с. 793]. Істотны ўклад у развіццё ідэй прагматызму ўнёс Чарлз Морыс, ён увёў тэрмін “прагматыка” і разумеў пад ім дысцыпліну, якая вывучае адносіны знакаў да іх інтэрпрэтатараў [8, с. 62]. У 70–80-я гг. XX ст. з’явіліся даследаванні Д. Вундэрліха, Дж. Осціна, Дж. Серля аб тэорыі маўленчых актаў, дзе зваротак трактуецца як своеасаблівы маўленчы акт [14; 10; 11]. Гэтыя працы далі пачатак прагматычнаму падыходу пры даследаванні зваротка.

В. С. Ахманова і І. М. Магідава прапанавалі назваць раздзел навукі на стыку лінгвістыкі і прагматыкі “прагмалінгвістыкай” [1, с. 45]. Далейшай распрацоўкай тэорыі і практыкі ўжывання зваротка ў гэтым напрамку займаюцца Л. А. Кісялёва, І. П. Сусаў, Л. А. Грачова, В. Г. Мініна, Я. А. Левановіч і інш. [5; 12; 3; 7; 6]. Л. А. Кісялёва абгрунтавала палажэнне аб прагматыцы як тэорыі маўленчага ўздзеяння і выказала думку аб тым, што прагматыка – гэта комплекс сродкаў, накіраваны на пэўнае ўздзеянне [5, с. 47]. Пры любым акце камунікацыі адбываецца пастаяннае ўзаемадзеянне ўдзельнікаў сітуацыі зносін. Кожнае выказанне, незалежна ад сваёй накіраванасці (апавяданне, пытанне ці пабуджэнне да дзеяння), мае на мэце “забяспечыць уздзеянне, г. зн. пабуджэнне ў шырокім сэнсе. На паняцці маўленчага ўздзеяння і павінна, уласна кажучы, базіравацца прагмалінгвістыка” [12, с. 8]. Зваротак з’яўляецца адзінкай, выбар якой у найбольшай ступені залежыць ад жадання адрасанта. Прагматычны падыход да аналізу моўных фактаў прадугледжвае іх разгляд з пункту погляду суб’екта, карысці для яго.

В. Г. Мініна даследуе ўмовы і механізмы з’яўлення ў зваротку кантэкстуальна абумоўленага прагматычнага значэння. Аўтар прыходзіць да высновы, што “дыстанцыя зносін, сіметрыя і асіметрыя статусаў і роляў камунікантаў у многім вызначае характар іх адносін і выбар формы зваротка адрасантам” [7, с. 7]. Я. А. Левановіч разглядае прагматычны патэнцыял зваротка і вызначае, якім чынам эмацыянальны кантэкст і камунікатыўна-прагматычная сітуацыя ўздзейнічаюць на выбар формы зваротка [6, с. 8].

Такім чынам, прагматычны падыход пры даследаванні зваротка дазваляе выявіць тыя сродкі ўздзеяння на адрасата, якія дапамагаюць адрасанту дасягнуць пры размове пастаўленай мэты.

У адпаведнасці з прагматычным падыходам адрасант свядома выбірае зваротак для дасягнення жаданага камунікатыўнага эфекту. Для рэалізацыі пэўнай мэты адрасант спецыяльна, прадумана выкарыстоўвае зваротак, які:

а) выклікае прыемныя асацыяцыі ў адрасата: – *Скажы ж ты, галубок, – звярнуўся Лабановіч да аднаго хлопчыка, які падышоў запісвацца. – Як ты завешся?* (Я. Колас. На ростанях). *За гэтым на памяць прыйшлі яму [Васілю] словы, якімі маці будзіла: “Устань, сыноч... Устань, бо ўсе ўсталі... Позно будзе...”* (І. Мележ. Людзі на балоце). – *Ну, бывай, Ігналік* (П. Васючэнка. Пясочны гадзіннік). – *Дзе захочаш, там і будзеш жыць. Свет, дачушка, вялікі, і жыццё вялікае...* (А. Васілевіч. Пачакай, затрымайся...);

б) падкрэслівае паважлівыя адносіны да адрасата: – *Іван Антонавіч! Памагайце мне, калі ласка, сачыць за парадкам!* (Я. Брыль. Абы на здароўе). – *За што вас выключылі, пан Свеціловіч?* (У. Караткевіч. Дзікае паляванне караля Стаха). – *Вы ж, здаецца, Канстанцін Сымонавіч, добра вучыліся і паводзіць сябе ўмелі?* (В. Адамчык. Млечны шлях). *Дырэктар ... падняў голаў і спытаў: – Ну што, Мікалай Іванавіч?* (В. Адамчык. Антак-Фэляк);

в) стварае атмасферу інтымнасці, якую падкрэслівае кантэкст: – *Ягорка, ну! Зрабі тое для мяне! – зазірнула яна [Паліна] яму ў вочы і нават мякка дакранулася да ягоных валасоў* (В. Быкаў. Сцюжа). *Яна [жонка] прытулілася галавой, шчакой да яго [мужа] грудзей, быццам хацела вухам паслухаць сэрца: – Іваначка, – і былі ў гэтым адзіным слове жаночая пяшчота і гарачая ўдзячнасць за тое, што ён такі, што яна і праз дваццаць адзін год кахае яго гэтак жа, як і тады, у сваім трохі бяздумным юнацтве...* (І. Шамякін. Вазьму твой боль). – *Праводжу цябе, Васілёчак, як на курорт...* (Я. Брыль. Абы на здароўе). *Ён [Пятро] моцна сціснуў Сашыны рукі і гарача зашаптаў: – Сашанька, я хачу, каб ты была мая, назаўсёды мая... Каб ніхто... нішто... ні разлукі, ні войны... нікія выпадковасці... нішто не магло разлучыць...* (І. Шамякін. Трывожнае шчасце).

Як правіла, выбар суб'ядседнікам зваротка мае пэўную мэту, тады яго адсутнасць павінна распэньвацца як вынік прагматычнага падыходу аднаго з удзельнікаў камунікацыі ці як прыём падачы матэрыялу аўтарам. Прычыны неўжывання ў маўленні зваротка могуць быць суб'ектыўныя і аб'ектыўныя. Да суб'ектыўных трэба аднесці выпадкі нежадання адным з суб'ядседнікаў уключаць зваротак у размову з-за пэўнага эмацыянальнага стану. Аб'ектыўныя ўмовы адсутнасці такіх адзінак звычайна прадыктаваны абставінамі зносін, аўтарскай задумай. Звароткі могуць не выкарыстоўвацца і ў тым выпадку, калі адзін з удзельнікаў размовы вельмі хвалюецца і мэта гутаркі зразумелая абодвум суб'ядседнікам з сітуацыі, што склалася раней. Звернемся да наступнай ілюстрацыі:

Ганна па яго [Васіля] насцярожанасці, па голасу яго здагадалася, што было з ім. Але яшчэ не хацелася верыць, калі запыталася:

– *Што там... з Ахрэмам?*

– *Не буў там... Жывы, мабуць...*

Цяпер яна ўжо не сумнявалася. Завёў. Паказаў. Памог ім, бандытам (І. Мележ. Людзі на балоце).

Зваротак не ўжываецца і ў тых выпадках, калі абставіны патрабуюць максімальнай сцісласці выказвання:

– *Ды вы што?! На тры-чатыры гадзіны сарваць уборку?.. У такі дзень!*

– *А табе хочацца паказаць ім свае тарфянікі?* (І. Шамякін. Вазьму твой боль).

– *Мы стаялі, як раптам падышлі два чалавекі. З маслакоў, аказалася!..*

– *Бандзіты?!*

– *Павялі яго [Васіля] з сабою. Мяне прагналі, а яго павялі...* (І. Мележ. Людзі на балоце).

Зваротак можа адсутнічаць у сітуацыях, калі размаўляюць незнаёмыя або малазнаёмыя людзі. У такіх выпадках выкарыстоўваюцца словы ветлівасці “прабачце”, “выбачайце”, “скажыце”, “скажыце, калі ласка” і пад.: *Тактоўны, з прыязнай усмешкай, ён [сусед] увайшоў, як аказалася, не без прычыны. – Прабачце. Кнігу вашу прынёс. Каб не забыцца. Бібліятэчная*

(Я. Брыль. Тройчы пра адзіноту). *Лабановіч пастукаў. У глыбі кватэры зараз жа грукнула крэсла і пачуліся крокі. Дзверы адчыніліся. – Выбачайце. Дома настаўнік?* (Я. Колас. На ростанях). – *Скажыце, многа ў вас там людзей, у лесе?* (І. Шамякін. Трывожнае пчасце). – *Скажыце, калі ласка, у горадзе ёсць кабінет ананімнага лячэння?* (У. Рубанаў. Распусная, або Дзяўчына з начной кавярні).

Адсутнасць зваротка пры арганізацыі мастацкага тэксту можа быць растлумачана тым, што пры апісанні дыялогу персанажаў аўтар ускосна паказвае, да каго звяртаецца субяседнік: – *Даўно ж вы прыехалі ў Цельшына? – запытаў Лабановіча айцец Кірыл* (Я. Колас. На ростанях). – *Вось ён, гэты кулямётчык, – сказаў камбат, звяртаючыся да незнаёмага, відаць, старэйшага афіцэра* (В. Быкаў. Страта). Адсутнасць ці нязначная колькасць звароткаў у мастацкім творы з’яўляецца адным з прыёмаў падачы матэрыялу аўтарам. Так, у мове персанажаў апавядання Васіля Быкава “Бедныя людзі” няма ніводнага зваротка.

Мова – грамадская з’ява, таму праз ужыванне звароткаў можна прасачыць змены, якія адбываюцца ў грамадстве. Форма ветлівага звароту да субяседніка на розных гістарычных этапах залежыць ад палітычнай сітуацыі ў краіне. Так, у час сумеснага пражывання беларусаў і палякаў у складзе Рэчы Паспалітай (і ў пазнейшыя часы) да мужчын было прынята звяртацца словам пан (у клічнай форме *пане*), да жанчын – *пані*, да дзяўчат – *панна*, *паненка*, *паненачка*: – *За што вас выключылі, пан Свеціловіч?* (У. Караткевіч. Дзікае паляванне караля Стаха). – *Дзень добры, пане! Вось вам просты надпіс...* (М. Багдановіч. Пану Антону Навіне). – *Хоць бы ўжо вы не смяяліся з нас, пане Лабановіч, – засмучана адказала панна Ядвіся* (Я. Колас. На ростанях). – *Панна Марына! Папрасіце вы...* (Там жа). – *Каго так, панна Паўлінка, выглядаеце?* (Я. Купала. Паўлінка). – *Куды вы, панна Агата?* (К. Чорны. Вераснёвыя ночы). – *Во-во, паненачка, я ж на абед і прыйшоў* (В. Адамчык. Кароль Нябожа).

Пры звароце да групы асоб выкарыстоўваўся назоўнік *панове*: – *Панове, – казаў Дубатоўк, – прагуляйцеся трошкі, трэба стол паднавіць* (У. Караткевіч. Дзікае паляванне караля Стаха). *Вы, панове, пазіраеце далёка ў блеску сонца з велізарных плеч народных...* (М. Багдановіч. Вы, панове, пазіраеце далёка...).

У савецкія часы карысталіся папулярнасцю звароткі *таварыш*, *грамадзянін* (*грамадзянка*). Гэтыя словы ўвайшлі ў актыўны склад лексікі пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г., а пачалі выходзіць з актыўнага ўжытку ў 90-я гг. XX ст. пасля распаду СССР. Тады адбывалася ломка стэрэатыпаў і адмаўлялася ўсё старое, у тым ліку і формы ветлівага звароту субяседнікаў адзін да аднаго.

Зваротак *таварыш* пазбаўлены супрацьпастаўлення па прымеце мужчынскага або жаночага полу, ужываецца асобна ці ў спалучэнні з назвамі прафесіі, спецыяльнасці, пасады (*таварыш дырэктар*, *таварыш сакратар і пад.*): – *Мы, таварышы, прыехалі сёння да вас, каб пазнаёміць вас з тымі вялікімі падзеямі, якія адбываюцца ў нашай Савецкай дзяржаве і ад якіх мы, свядомыя грамадзяне Савецкай дзяржавы, не маем права стаяць убаку...* (А. Васілевіч. Пачакай, затрымайся...). *Калі гутарка і шум трохі сціхлі, Садовіч звярнуўся да настаўнікаў: – Таварышы! Давайце прыступім да справы, дзеля якой, уласна кажучы, мы і сабраліся тут* (Я. Колас. На ростанях). – *Таварыш старшыня суда, можна задаць адказчыку пытанне?* (Я. Брыль. Абы на здароўе). – *У што вы ператварылі пасяджэнне педсавета, таварыш дырэктар?* (І. Шамякін. Крыніцы). – *Ну дык пазваніце вы, таварыш сакратар, каб прынялі маю прастаквашу* (Я. Брыль. Абы на здароўе).

Лексема *таварыш* можа ўжывацца ў ролі зваротка ў спалучэнні з прозвішчам чалавека: – *Як ты лічыш, таварыш Азевіч?* (В. Быкаў. Сцюжа). – *Ну, вы ўжо, таварыш Борух, “Кацюшу” навучыліся спяваць?* (Я. Брыль. Абы на здароўе). *Чаму ж, таварыш Ненаежац, так не па-людску ты жывееш?* (Н. Гілевіч. Родныя дзеці).

У арміі і ў міліцыі пры афіцыйных абставінах зносін прынята дадаваць да звання або пасады слова *таварыш* (*таварыш маёр*, *таварыш лейтэнант*, *таварыш сяржант*, *таварыш камандзір і пад.*): – *Вы, таварыш маёр, наконт дарогі?* (І. Шамякін. Сэрца на далоні). – *Та-*

варыш малодшы лейтэнант, памкаммузвода клічуць (В. Быкаў. Ранак-світанак). *Але з хаты пачуўся ягоны голас: – Таварыш сяржант!* (Там жа). – *Таварыш капітан! Дазвольце звярнуцца!* – з парога казырае начальніку штаба лейтэнант Вяткін (А. Васілевіч. Пачакай, затрымайся...). – Таварыш камандзір, чакайце!.. (В. Быкаў. Круглянскі мост). Зараз зваротак *таварыш* узаконены дзеючымі воінскімі статутамі, прыняты ў сілавых структурах.

Зваротак *таварыш* можа выкарыстоўвацца ў значэнні ‘чалавек, блізкі каму-небудзь па агульнасці поглядаў, дзейнасці, умовах жыцця і пад.’ [13, с. 812]: – *Бо, дружа, ява табе падасца страшнейшай за сон. Так што, спі спакойна, дарагі таварыш* (П. Васючэнка. Пясочны гадзіннік).

Наяўны ілюстрацыйны матэрыял паказаў, што зваротак *грамадзянін* (*грамадзянка*) у размоўнай выкарыстоўваецца рэдка, бо замацаваны, як правіла, за сферай судова-прававых адносін: – *Чарнавусы патрульны ... тузануў яго [афіцэра] за рукаў: “Эй, грамадзянін, дакуманты!”* (В. Быкаў. Перад канцом). *Добры дзень, грамадзянін следчы...* (І. Шамякін. Сэрца на далоні). *Шабета [міліцыянер] ... халоднымі вачыма зірнуў на Грыбкову Адар’ю і загадаў: – Грамадзянка, прашу выйсці...* (І. Мележ. Людзі на балоце). – *Будзем забіраць, грамадзянка! Мы павінны ліквідаваць уласную маёмасць да рэшты* (А. Васілевіч. Пачакай, затрымайся...). – *А што ж вы хацелі, грамадзяне? Пралетарыят абараняе сваю ўладу* (В. Быкаў. Перад канцом).

Больш рэдкае ўжыванне зваротка *грамадзянін* (*грамадзянка*) у параўнанні з лексемай *таварыш* абумоўлена тым, што ў 20–30-я гг. ХХ ст. з’явіўся звычай, а затым стала нормай пры звароце арыштаваных, зняволеных, судзімых да супрацоўнікаў праваахоўных органаў і наадварот выкарыстоўваць словы *грамадзянін суддзя, грамадзянін пракурор, грамадзянін падследны*. У выніку слова *грамадзянін* для многіх стала асацыявацца з арыштам, міліцыяй, пракуратурай. Зараз названы зваротак выкарыстоўваецца толькі ў афіцыйнай абстаноўцы: у судзе, у аддзяленні міліцыі, пры афармленні юрыдычных дакументаў. Зваротак *грамадзяне* дарэчны толькі на мітынгі, на сходзе палітычнага характару.

Пры прагматычным ужыванні зваротка *грамадзянін* (*грамадзяне*) у бытавой сферы ствараецца камічны эфект: – *Позна?.. Што вы кажашце, грамадзянін муж?* (С. Бартохава. Поле бітвы). – *Допыт скончаны. Я вольны, грамадзяне!* – смяецца Толя (А. Васілевіч. Пачакай, затрымайся...).

Назіранні паказваюць, што апошнім часам са зменай гістарычных рэалій звароткі *таварыш* і *грамадзянін* (*грамадзянка, грамадзяне*) сталі малаўжывальнымі. Гэты працэс адлюстраваны і ў мастацкай літаратуры, што можна пацвердзіць лічбамі: у рамане Івана Шамякіна “Крыніцы” (1953–1956 гады напісання) выкарыстана 12,8 % звароткаў, выражаных словамі *таварыш, грамадзянін*, у пенталогіі “Трывожнае шчасце” (1957–1965 гады напісання) іх ужыта 6,6 %. А ў апавесцях “Палеская мадонна” і “Крывінка”, напісаных тым жа аўтарам у 1996 годзе, колькасць названых звароткаў складае 0,5 % і 0 % адпаведна.

У сучасных камунікатыўных умовах у якасці зваротка ў афіцыйных сферах зносінаў выкарыстоўваюцца лексемы *спадар, спадарыня, спадарства*, што адзначана і ў ТСБЛМ [13, с. 769]. Ужыванне гэтых звароткаў зафіксавана і ў сучасных творах беларускіх аўтараў: – *Я вас слухаю, спадар* (І. Шамякін. Палеская мадонна). *І ён [камандзір] сказаў: – Што ж, спадары... Нам не ўдалося, можа, удасца іншым* (В. Быкаў. На чорных лядах). – *Спадары! Дамовіліся без палітыкі* (І. Шамякін. Выкармак). *Паважаныя спадарыні і спадары! Мы ж – еўрапейцы!* (М. Танк. У шпіталі). *Спытаўся дзядзьку ў Берліне: “Спадар, дзе можна выпіць квас?”* (А. Брут. Усё не тое). *Хутчэй за ўсё, слізнеш, спадар, ты вокам, – а праз хвіліну і не ўспомніш аніяк, хоць прачытай яго [прозвішча] з другога боку, ці выварочвай слова так і сяк* (П. Шакола. Маё прозвішча Шакола). *Калі лёсам Ашмяншчыны Вы зацікаўлены і гісторыю краю Вам хочацца ведаць бліжэй, – што тады, спадары і спадарыні, зробіце?* (П. Шакола. Іду ў музей). Лексемы *спадар, спадарыня, спадарства* могуць быць рэкамендаваны для ўжывання ў якасці нейтральнага звароту да знаёмага і незнаёмага чалавека ў афіцыйнай і неафіцыйнай сферах зносінаў, бо “ў беларускай мове адсутнічае агульнае слова-зваротак, якое мела б нейтральны характар і ў роўнай ступені падыходзіла б для любой сітуацыі” [4, с. 78]. С. А. Важнік сцвяр-

джае, што зварот спадар “задае адпаведны тон размове, упрыгожвае зносіны паміж людзьмі, надаючы ім узвышаны характар” [2, с. 51].

У дачыненні да вялікай колькасці людзей ужываецца зваротак *грамада*: *Гудзе сход, як цёмная пушча пад напорам буры: – Грамада! Дык прыступім да справы* (Я. Колас. На ростанях). *Рэдкі смехі і пацехі, часты слёзы і бяда! Ё часіна, ё скрыпіна, – весяліся, грамада!* (Я. Купала. Адвечная песня).

Пры звароце да супрацоўнікаў адной навуковай або вытворчай сферы дзейнасці выкарыстоўваецца лексема калега: *Кароткі твой засвоіў сёння ўрок, калега мой, у даўгу я прад Табою неаплачым...* (М. Курыла. Да Дня настаўніка). *Я жадаю, калегі, Вам плёну ў працы і карыснага ўсім адпачынку* (П. Шакола. Іду ў музей).

У неафіцыйнай сітуацыі зносінаў да людзей, блізкіх па духу, звяртаюцца словам *сябар*. У творах мастацкай літаратуры зафіксавана вялікая колькасць такіх прыкладаў: *Жывіце ж да поўнага веку, сябры, не трацячы моцы і шчырасці!* (Н. Гілевіч. Аўтографы сяброў). – *Заўважце, сябры, вы ўжо дарослыя, і вы ўжо будзеце не толькі чытаць, вы ўжо будзеце вывучаць літаратуру...* (А. Васілевіч. Пачакай, затрымайся...). – *Ты маеш рацыю, мой прадбачлівы сябар* (А. Карэлін. Зона Х, альбо Пакой з правам на спадзяванне). – *Вы, шанюны сябра, не зусім разбіраецеся ў тым, што ідзе да нас з захаду* (Я. Колас. На ростанях). – *Што ж ты маўчыш, сябра?* (П. Васючэнка. Пясочны гадзіннік). – *За вас, мае сябры* (Там жа).

Такім чынам, у мастацкіх творах фіксуюцца змены ў сістэме называння адрасата, якія адбываюцца ў грамадстве, адлюстроўваецца дынаміка ў выбары зваротка. Напрыклад, у пачатку ХХ стагоддзя ўжываліся лексемы *пан, пані, панна, паненка*, у савецкія часы – словы *таварыш, грамадзянін, грамадзянка*, у творах беларускіх пісьменнікаў апошніх дзесяцігоддзяў актыўна выкарыстоўваюцца лексемы *спадар, спадарыня*.

Прааналізаваны фактычны матэрыял дае падставы зрабіць наступныя высновы: у працэсе камунікацыі адбываецца пастаяннае ўзаемадзеянне ўдзельнікаў сітуацыі зносінаў, прагматычны падыход прадугледжвае свядомы выбар звароткаў пры іх ужыванні ў моўнай практыцы для дасягнення станоўчага камунікатыўнага эфекту. Аднак зносіны могуць адбывацца і без выкарыстання звароткаў, прычыны гэтага розныя: выпадкі няведання суб'ядзеднікам імя і прозвішча чалавека, да якога ён звяртаецца; моцнае хваляванне суб'ядзедніка ў час размовы і інш. Адсутнасць зваротка павінна расцэньвацца як вынік прагматычнага падыходу аднаго з удзельнікаў камунікацыі ці як прыём падачы матэрыялу аўтарам.

Бібліяграфічны спіс

1. Ахманова, О. С. Прагматическая лингвистика, прагмалінгвистика и лингвистическая прагматика / О. С. Ахманова, И. М. Магидова // *Вопр. языкознания*. – 1978. – № 3. – С. 43–48.
2. Важнік, С. А. Моўны этыкет беларусаў: ветлівыя звароты / С. А. Важнік // *Род. слова*. – 2008. – № 2. – С. 50–51.
3. Грачэва, Л. А. Прагматические значения контактности обращения в современном французском языке / Л. А. Грачэва. – Минск, 1998. – 23 с. – (Препринт / Мин. гос. лингвист. ун-т; № 35).
4. Кароткая граматыка беларускай мовы : у 2 ч. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; навук. рэд. А. А. Лукашанец. – Мінск : Беларус. навука, 2009. – Ч. 2 : Сінтаксіс. – 240 с.
5. Киселева, Л. А. Вопросы теории речевого воздействия / Л. А. Киселева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1978. – 160 с.
6. Леонovich, Е. О. Прагматический аспект обращения (на материале английского языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Е. О. Леонovich ; Пятигор. гос. лингвист. ун-т. – Пятигорск, 1999. – 19 с.
7. Минина, О. Г. Обращение в современном английском языке: коммуникативно-прагматический аспект : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / О. Г. Минина ; Белгород. гос. ун-т. – Белгород, 2000. – 15 с.

8. Моррис, Ч. У. Основания теории знаков / Ч. У. Моррис // Семиотика: семиотика языка и литературы : сб. ст. : пер. с англ., фр., исп. / под общ. ред. Ю. С. Степанова. – М., 1983. – С. 37–89.
9. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – 3-е изд., испр. – Минск : Книжный Дом, 2003. – 1280 с.
10. Остин, Дж. Л. Слово как действие / Дж. Л. Остин // Новое в зарубежной лингвистике : сб. ст. – М., 1986. – Вып. XVII : Теория речевых актов. – С. 22–129.
11. Серль, Дж. Р. Классификация речевых актов / Дж. Р. Серль // Новое в зарубежной лингвистике : сб. ст. / редкол.: И. М. Кобозева [и др.]. – М., 1986. – Вып. XVII : Теория речевых актов. – С. 151–169.
12. Сусов, И. П. Семантика и прагматика предложения : учеб. пособие / И. П. Сусов. – Калинин : КГУ, 1980. – 51 с.
13. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы : больш за 65 000 слоў / уклад. : І. Л. Капылоў [і інш.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2016. – 968 с.
14. Wunderlich, D. Studien zur Sprechakttheorie / D. Wunderlich. – Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1976. – 433 s.

ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ СО ЗНАЧЕНИЕМ ВРЕМЕНИ И ПРОСТРАНСТВА В РУССКОМ И КИТАЙСКОМ ЯЗЫКАХ

***О. Б. Карань (Минск, Беларусь)
С. В. Халили-Квасова (Минск, Беларусь)***

В последнее время отмечается рост интереса к вопросам изучения и преподавания русской фразеологии в рамках курса русского языка как иностранного. Хотя на практике иностранные студенты – будущие филологи сталкиваются с фразеологией практически в начале своей университетской учебы (еще на 1-м курсе при изучении дисциплины «Современный русский язык. Лексикология»), однако к окончанию университета они не обладают достаточным запасом знаний и соответствующим уровнем владения языком для глубокого понимания данного пласта русского языка. Даже студенты, освоившие уровень владения языком В2-С1, знают крайне мало русских пословиц и поговорок, большинство фразеологических единиц (далее – ФЕ) находится в пассивном запасе, не говоря уже об афоризмах и крылатых выражениях. Однако иностранные студенты вынуждены постоянно сталкиваться с русской фразеологией (на занятиях по практике русской речи, по русскому языку как иностранному, при чтении художественной, научной и публицистической литературы, а также в процессе коммуникации в русскоязычной среде в Республике Беларусь). Таким образом, следует признать наличие у иностранных студентов из КНР значительных пробелов как в овладении языком специальности, так и в запасе фоновых знаний. Ведь фразеология охватывает как сферу психических состояний человека, так и количественную и качественную характеристику явлений и объектов окружающего мира. В ФЕ отражается информация о мифах, обычаях, обрядах, привычках, морали, поведении, а также оценочно-нравственные ориентиры народа. Знание фразеологии любого языка открывает дверь не только к постижению языка, но и пониманию менталитета и национального характера. К тому же, ФЕ служат для выражения эмоций и оценки, украшают и разнообразят нашу речь.

Таким образом, овладение студентами фразеологией как составной частью русского языка является актуальной задачей для методики преподавания РКИ в вузе, принимая во внимание трудность этой темы для иностранцев, в частности для студентов из КНР.